Fietsen door het duin langs sporen uit het verleden

Cultuurhistorische fietsroute door de prachtige duinen van Den Haag, Wassenaar en Katwijk

Wie even wil ontsnappen aan de drukte van de Randstad, vindt in de duingebieden rust en ruimte. De duinen zijn waardevolle en beschermde natuurgebieden, belangrijk voor planten en dieren. Tegelijkertijd spelen ze een cruciale rol in de drinkwaterproductie voor 1,2 miljoen mensen. En omdat de duinen ons al eeuwen bescherming tegen de zee bieden, bevatten ze veel sporen van de menselijke geschiedenis. Deze fietsroute brengt u langs zichtbare en verborgen schatten uit ons rijke verleden – vaak door mensenhanden aangebracht, soms het resultaat van natuurlijke processen.

De fietsroute

Totale afstand: 40,3 km

Deze route is ook in delen te fietsen:

- vanuit Den Haag een ronde van 10,3 km
- vanuit Wassenaar een ronde van 14 km
- vanuit Katwijk eenronde van 16,1 km

Duin en water

Toen in 1874 de noodzaak van schoon drinkwater in Den Haag groeide, bleek in de duinen de oplossing te liggen. Door neerslag had zich daar in de bodem een grote zoetwaterbel gevormd. In het duin werden kanalen gegraven, waarin vanzelf zoet water stroomde.

Om aan de groeiende vraag naar schoon drinkwater te voldoen, wordt sinds de jaren vijftig voorgezuiverd rivierwater naar het duin gepompt. In aangelegde infiltratieplassen zakt het water langzaam naar beneden en wordt het door duinzand gezuiverd.

Op de productielocaties van Dunea volgen nog meer zuiveringsstappen voor een onberispelijke kwaliteit. Daarna wordt het drinkwater getransporteerd naar 1,2 miljoen mensen in westelijk Zuid-Holland. Zij kunnen 24 uur per dag rekenen op lekker en zuiver drinkwater.

1 Startpunt: kiosk op het Watertorenplein

De Scheveningse watertoren aan uw rechterhand is al sinds 1874 een markant herkenningsteken in de duinen. Nog altijd is dit rijksmonument in gebruik. Lees er meer over in de informatieruif naast de Infokiosk.

2 Volg de Prinsenweg, de duinen in

U rijdt door het Koningsbos, een naam die waarschijnlijk verwijst naar de vroegere, koninklijke villa Ruigenhoek. Hier komt u onderweg langs het einde van een betonnen tankmuur uit de Tweede Wereldoorlog. De muur, onderdeel van de Atlantikwall, is maar liefst 215 meter lang, 2,5 meter hoog en 1,5 tot 2 meter dik: voor tanks een onneembare barricade. Tegenwoordig is de tankmuur een gemeentelijk monument.

Atlantikwall

Om de westkust van het Derde Rijk te verdedigen, legden de Duitse strijdkrachten langs de bezette Europese westkust in de jaren 1942-1944 een verdedigingslinie aan: de Atlantikwall. Ook Den Haag kreeg een sterke verdediging: de Stützpunktgruppe Scheveningen. Langs de gehele kust werden bunkers en infanteriesteunpunten aangelegd. De buitengrens - de hoofdweerstandslijn - kreeg de vorm van een doorgaande tankversperring. De bezetter gebruikte daarvoor diverse natuurlijke en kunstmatige versperringsmiddelen: steile duinen, hoge strandmuren, brede stadsgrachten en sloten, dikke betonnen tankmuren, brede gegraven tankgrachten, ijzeren en betonnen objecten en mijnenvelden.
Na de oorlog is hard gewerkt om alle sporen uit te wissen. Toch zijn van de Atlantikwall vooral in het duingebied nog restanten aanwezig. Velen daarvan staan inmiddels op een monumentenlijst.

3 Ga rechtsaf de Golfzangweg op

Hier kruist u na 50 meter een sprang, een duinkanaal. De sprang herinnert aan de start van de drinkwaterwinning in 1874. In de duinbodem had zich in de loop der tijd een grote zoetwaterbel gevormd. Door sprangen te graven, stroomde zoet water vanzelf naar de laaggelegen pompstations in het duin. De sprangen zijn inmiddels droog en vervangen door buizen in de bodem, maar veel van de kanalen zijn nog wel te zien in het landschap.

4 Volg de Golfzangweg tot boerderij Meijendel

Het landschap van de vallei Meijendel is het resultaat van landbouwontginning en experimenten met bebossing in de 19e eeuw. Ook boerderij Meijendel werd om die reden gesticht, op initiatief van Koning Willem I. De landbouwactiviteiten verdwenen, maar langs de speelweide zijn nog overgebleven duinwallen te zien die de perceelsgrenzen aangaven.

5 Vervolg uw route richting Waalsdorpervlakte. Ga met de bocht naar links, houd vervolgens rechts aan richting Wassenaar.

Begin 20e eeuw wilde de hogere midden-klasse - net als de Engelse upperclass - landelijk gaan wonen. Vanaf 1920 begonnen particulieren met de aanleg van wegen en enkele villa's in Meijendel. Maar de gemeente Den Haag stak daar al snel een stokje voor omdat de waterwinning in gevaar dreigde te komen. De al gebouwde villa's in Meijendel werden tijdens en na de oorlog afgebroken.

6 Ga verder over het Hoge Pad richting Kievietsduin. Steek over en ga rechtsaf langs de Meijendelseweg.

Eén van de villaparken verrees alsnog net buiten het duingebied: Kievietsduin. Om te laten zien hoe de wijk er uit zou zien, bouwde de Haagse architect Mutters zes zogenaamde 'lokvinken' en een directeursvilla voor zichzelf. Deze villa Berkenhof is in 1975 gesloopt.

7 Vervolg de Berkenlaan. Ga bij het stoplicht linksaf de Groot Haesebroekseweg op.

U komt langs Groot Haesebroek, een landgoed daterend uit de 14de eeuw. Het landgoed werd toen bewoond door Floris van Haesebroek, die het te leen had gekregen van de burggraaf van Leiden. De huidige villa werd in de jaren dertig van de vorige eeuw gebouwd in opdacht van kunstverzamelaarster Hélène Kröller-Müller. Sinds 1946 is het monument de residentie van de ambassadeur van Canada.

8 Ga na circa een kilometer linksaf de Jagerslaan in. Sla bij de Storm van ’s Gravesandeweg linksaf en ga vervolgens bij de stoplichten weer linksaf de Katwijkseweg op.

Hier in de noordoostelijke hoek van Meijendel ligt De Klip, een terrein van circa 15 hectare. Lange tijd bestond De Klip uit 20 tot 30 meter hoog paraboolduin. Daar kwam begin 1900 een einde aan toen men hier zand begon te winnen. Gaandeweg ontstond zo een enorm gat in het duin. In 1956 kwam een einde aan de zandwinning en kreeg de bollenteelt de overhand. In 1993 maakte de bollenteelt plaats voor ‘nieuwe natuur’.

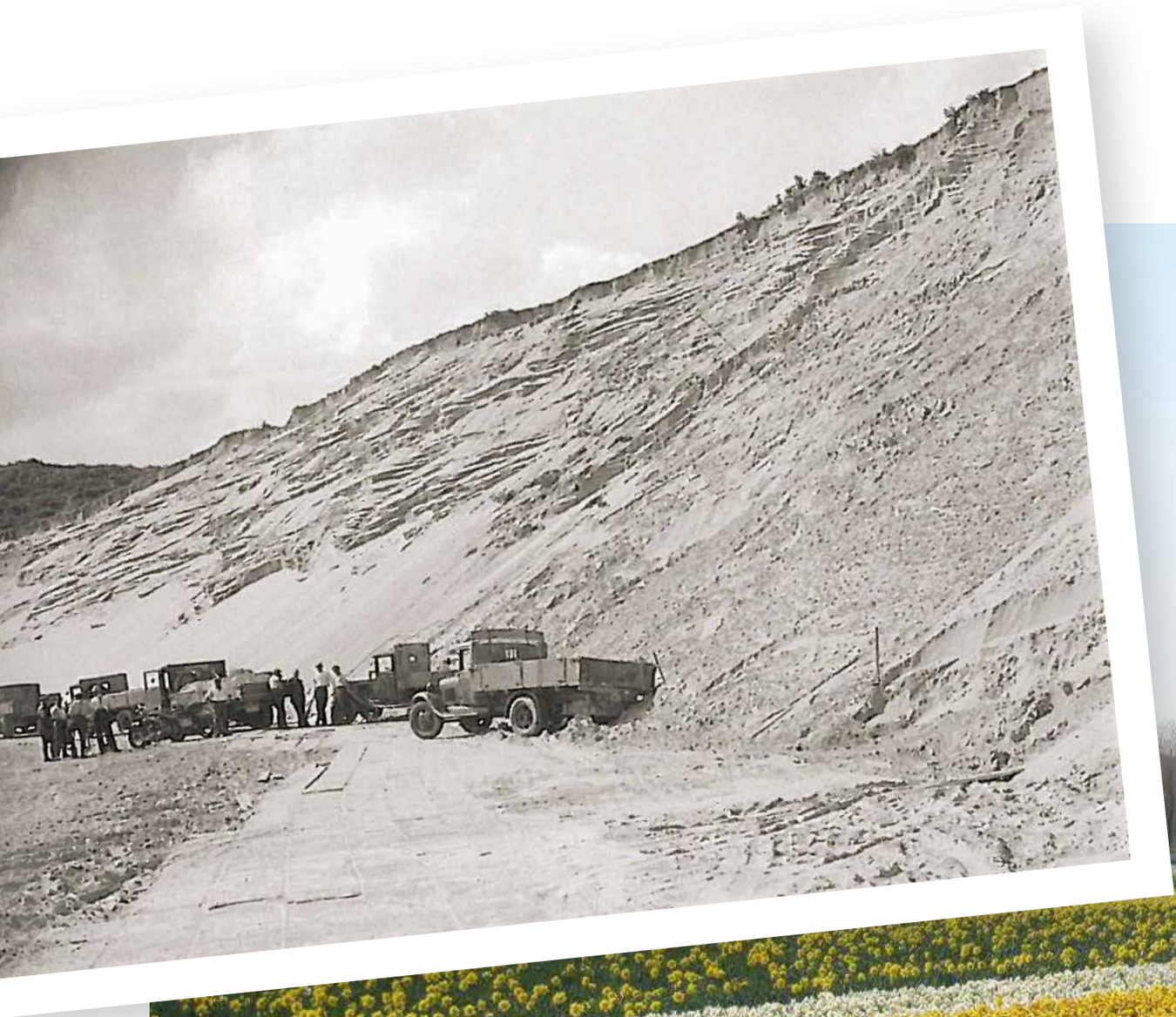

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme is van alle tijden, maar verschilt wel per tijd en per bevolkingsgroep. Wanneer de gegoede stand in de 17de en 18de eeuw ‘op reis’ ging, bezocht ze het liefst belangrijke steden of aangelegde, lommerrijke buitenplaatsen. Het strand en de wildernis van de duinen werden vaak ervaren als gevaarlijk en onzedig. Wel werd er gejaagd in de duinen. Ook kwam veel volk naar het strand voor speciale attracties, zoals in 1598 toen er een potvis was aangespoeld bij Berkhey. Pas in de 19de eeuw kwam de strand- en badcultuur echt op gang, vooral in Scheveningen. Voor het eerst werd melding gemaakt van de heilzame werking van zuivere zeelucht. Met badkoets reed men de zee in om zich daarin te verkleden.

9 Ga verder langs de Wassenaarse slag en fiets richting strand

De Wassenaarse Slag is sinds de Middel-eeuwen de belangrijkste verkeerader in het gebied. Aan het einde van de 19de eeuw stonden langs de weg enkele huisjes, waarin onder andere een machinedrijver, een jachtopziener en een veldwachter woonden. Begin 20ste eeuw ontwikkelde zich bij de Wassenaarse Slag langzaam de dagrecreatie, met als eerste uitspanning de theetuin en café Duinoord. Het huidige café-restaurant met hotel stamt uit 1937. In 1949 verrees strandpaviljoen Zeebad naar ontwerp van J.W. Blok. Hij ontwierp ook de bijbehorende voor heren en dames gescheiden badcabines.

10 Ga bij Duinoord rechtsaf richting Katwijk

Na ongeveer een kilometer passeert u een bijzondere duinvallei: Monkedel. Deze vallei verdween ooit onder het water van een infiltratieplas. Doordat het waterpeil is gezakt, is de vallei weer herkenbaar. Door de hogere ligging van de wallen is ook de oude structuur weer zichtbaar in het vegetatiepatroon.

11 Vervolg uw weg rechtdoor

Vlak voordat u Katwijk bereikt, is aan uw rechterhand de Soefi Tempel te zien, naar ontwerp van architect S.J. van Embden. De tempel, gebouwd in 1969, is uniek: het is de enige tempel van de Soefi-beweging ter wereld. Het gebouw is in beton gegoten en aan de buitenzijde bepleisterd. Aan de binnenzijde lijkt de koepel door-schijnend en laat een zacht gefilterd licht door in de ruimte.

12 Ga in Katwijk de eerste weg links, met een scherpe bocht naar rechts zodat u op de boulevard komt. Ga vervolgens de tweede weg rechts en volg de Drieplassenweg. Neem op de rotonde eerste afslag links: de Parklaan. Deze laan gaat over in de Boslaan. Op de T-splitsing gaat u rechtsaf en daarna rechtsaf de Cantineweg op.

Aan uw rechterhand ligt het Coepelduijn: een waarnemingspost die in opdracht van de Duitse bezetter is gebouwd rond 1942 en die deel uitmaakt van de Atlantikwall. De zeskantige koepel is duidelijk te zien; in het duin zijn nog twee ondergrondse vertrekken aanwezig.

13 Vervolg uw route over de Cantineweg

Aan uw rechterhand passeert u de Katwijkse watertoren. De toren werd in 1878 gebouwd in opdracht van de toenmalige Leidsche Duinwaterleidingmaatschappij. Het ontwerp in Neo-Romaanse stijl kwam van de hand van architect J.W. Schaap; ontwerper C.J. Spall tekende voor het smeedijzeren hangbodemreservoir. De toren is met zijn ruim 33 meter nog steeds in gebruik. Dunea heeft het rijksmonument in 2011 ingrijpend gerestaureerd.

14 Ga bij de tweede rotonde rechtsaf, de Wassenaarseweg op

Rechts van de Wassenaarse weg ligt de Pan van Persijn. Centraal in de duinvallei lag een ovaalvormige, vochtige laagte met grasland, die De Pan werd genoemd. De naam Persijn is afkomstig van de familie Persijn, die een groot landgoed bezat waar de Pan aan toebehoorde. Ondanks bebossing en de aanleg van groenstructuren is het historische landschap nog verrassend goed herkenbaar. De rand van de pan bestaat uit hogere duinranden en uit brede greppels: ‘sloten’ waarin aardappels werden geteeld. Wallen geven de oude perceelindeling nog goed weer. Ook mooi is het karakteristieke, houten theehuis.

Buitenplaatsen en landgoederen

In de Gouden Eeuw brak een fase aan waarbij welgestelde stedelingen buitenplaatsen stichten om 's zomers de drukte en stank van de stad te mijden. In eerste instantie werd vaak een boerderij met landerijen aangepast tot buitenverblijf.
Maar soms vond algemene nieuwbouw plaats, zoals bij 'Oudt Duynrell' van de vooraanstaande architect Jacob Roman. In de 19de eeuw kwam de landschapstijl in de mode; men legde romantische wandelroutes aan door diverse parken. Goede voorbeelden hiervan zijn te zien op De Paauw, Backershagen en Rusten en Vreugd in Wassenaar.
Begin 20ste eeuw breekt een nieuwe fase aan: nieuwe buitenplaatsen worden aangelegd, die net als de 17de-eeuwse, bestaan uit een landhuis met bijgebouwen als koetshuis en dienstwoningen. Goede voorbeelden hiervan zijn Maarheeze, Frisiastate en Villa Ruys. Nieuw is dat de garage zijn intrede doet, net als elektrisch licht en stromend water. Bovendien worden de nieuwe buitenplaatsen nu permanent bewoond.

15 Vervolg de route (Katwijkseweg). Sla bij de tweede rotonde rechtsaf richting de Wassenaarse Slag. Ga vervolgens bij Duinoord linksaf richting Scheveningen.

U doorkruist het Ganzenhoekbos, een bijzonder naaldbos dat in de jaren dertig van de 20ste eeuw is geplant. De aanleg diende als werkverschaffing en duin-vastlegging; de bomen waren bestemd voor de houtproductie.

16 Volg dit fietspad ongeveer 4 km

Halverwege passeert u aan uw rechterhand uitkijkpost Pannenduin. Vanaf het Pannenduin heeft u een prachtig uitzicht over de zeereep, de Kikkervalleien, de Helmduinen en de infiltratie-plassen. Ook is dit een mooie plek om trekvogels waar te nemen. Meer informatie daarover is te lezen in de informatieruif beneden.

17 Ga linksaf richting Boerderij Meijendel (u heeft hier eerder gefietst). Ga twee keer rechtsaf richting Waalsdorpervlakte.

U komt langs de Waalsdorpervlakte. Dit terrein werd al in de 18e eeuw gebruikt voor militaire oefeningen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn hier meer dan 250 mensen omgebracht. Nu is het een van de belangrijkste Nederlandse herdenkingsplaatsen van de oorlog. Er bevinden zich twee monumenten. Het eerste is een eenvoudige betonnen rand met de tekst ‘1940 - 1945’, daarachter staan vier fusillade-kruisen. Het tweede is de Bourdonklok, een geschenk van de burgers van Den Haag.

18 Vervolg Fietspad 10 achter TNO langs. Ga verder op de openbare weg en ga 30 meter voor de rotonde rechtsaf het fietspad op richting Scheveningen

U fietst hier het voormalige traject van de Hofpleinlijn: een spoorverbinding die rond 1907 werd aangelegd en die Rotterdam Hofplein via Den Haag verbond met Scheveningen. Deze eerste elektrische trein van Nederland bood tot de jaren ‘50 een directe verbinding voor mensen die in de duinen en op het strand van Scheveningen kwamen recreëren.

19 Vervolg uw route op het fietspad (langs de Van Alkemadeweg)

Achter de hoge muur aan de overzijde ligt het Penitentiaire Complex Haaglanden. Een deel van dit complex – de cellenbarakken – was in de Tweede Wereldoorlog in gebruik bij de bezetter. In dit ‘Oranjehotel’ hebben naar schatting 26.000 mensen korte of langere tijd vastgezeten. Enige honderden van hen zijn op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd. Het oorlogsmonument bestaat uit verschillende delen: Doodencel 601, het poortje waardoor ter dood veroordeelden naar de Waalsdorpervlakte werden gebracht (links van de inrijpoort) en een bronzen plaquette. Op de hoek van de Van Alkemadelaan en de Stevinstraat bevindt zich ook een monument.

20 Vervolg het fietspad en sla vervolgens rechtsaf de Harstenhoekweg in, richting het startpunt van de fietsroute.

Aan uw rechterhand ligt De Harstenhoek. De Scheveningse visser Leendert van der Harst maakte in 1770 een start met het ontginnen van deze duinvallei. Hij gebruikte het gebied als weiland en voerakker voor de paarden waarmee hij vissersschuiten het strand optrok. De Harstenhoek is ook gebruikt als ‘nettenboetstersveld’. Op deze open vlakte zaten Scheveningse nettenboetsters dagenlang de vissersnetten te repareren.

Onlosmakelijk verbonden

De duingebieden Meijendel en Berkheide bestaan uit kalkrijk en jong duin en zijn ongeveer 2000 jaar oud. Door de aanwezigheid van open water, rietland, moeras, duinvalleien, duingraslanden, struweel en bos heeft het duin een hoge biodiversiteit. Er zijn veel zeldzame soorten te vinden, zoals de zandhagedis, rugstreeppad en orchideeën. Het is daarom ook dat de gebieden op Europees niveau beschermd zijn als Natura 2000 gebieden. Natuur en waterwinning zijn in de duinen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Natuur heeft de waterwinning voortgebracht en de waterwinning heeft op zijn beurt de natuur weer beschermd. Dankzij de drinkwatervoorziening zijn de duinen immers behoed voor stadsuitbreiding en wegenaanleg. In de jaren vijftig is Dunea begonnen met natuurbeheer in Meijendel, Berkheide en Solleveld. Aanvankelijk lag het beheeraccent vooral op de waterwinning. Tegenwoordig zoekt het waterbedrijf de balans; zuiver drinkwater van hoge kwaliteit leveren, cultuurelementen behouden en de natuur - in al zijn diversiteit - goed beschermen en zorgen voor een prachtige plek waar u kunt genieten van rust, ruimte en cultuur.

©2018 - Dit een uitgave van Dunea, in samenwerking met gemeente Den Haag, gemeente Katwijk, gemeente Wassenaar en Staatsbosbeheer.

www.dunea.nl

dunea DUIN & WATER

staatsbosbeheer

Gemeente Den Haag

Katwijk

Gemeente Wassenaar